

Första Maj – Arbetarklassens egen dag

Första maj är en dag som har en speciell betydelse i arbetarrörelsens historia. Sedan mer än etthundra år är det arbetarklassens egen dag. I Sverige har den varit helgdag sedan slutet av 30-talet som ett uttryck för den svenska arbetarklassens styrka. Det är också därför borgarna vill avskaffa den; för dem är det en önskad påminnelse om arbetarklassen och dess rörelse i högsta grad är en levande företeelse.

Ursprungligen firades första maj på flera håll i det förkristna Europa som en fruktsamhetens dag med orgiastiska övertoner. Den kristna kyrkan såg först med ogillande på det hedniska majfirandet, men i likhet med julen och andra förkristna kultdagar försökte den överta och omvandla första maj till en dag i den kristna almanackan - och tonade i enlighet med sin djupt rotade sexualfientlighet ner dess sexuella laddning, när den inte ingrep med direkta förbud mot vad den uppfattade som syndig lössläpplighet.

Efter den industriella revolutionens inledning i England och Skottland i slutet av 1700-talet, kom första maj-firandet att förvärldsligas i takt med att kyrkan förlorade sitt grepp över stadsbefolkningen och i synnerhet den nya framväxande industriarbetarklassen. På nytt började det bli en dag av fest och frisläpplighet från det hårda och otacksamma vardagsslitet.

Steget från en dag av väckelse till att bli arbetarklassens högtidsdag kan verka långt, men 1884 antog en ung medan redan inflytelserik amerikansk arbetarorganisation, Federation of Organized Trades and Labor Unions of United States and Canada, ett beslut som gick ut på att åttatimmarsdagen skulle bli den tillåtna arbetsdagen för alla arbetare i USA från och med 1 maj 1886. Självfallet vägrade det amerikanska kapitalet att acceptera detta i deras tycke oförskämda krav på att inte längre få exploatera arbetarklassen i 12, ja ända upp till 18 timmar om dagen!

Haymarket-martyrerna

Men den 1 maj 1886 följde mer än 350 000 arbetare maningen att ta strid för 8 timmars arbetsdag och gick ut i en generalstrejk, och ytterligare flera hundratusen slöt upp i de manifestationer som arrangerades till stöd för kravet.

I Chicago, som var ett av arbetarradikalismens fästen i USA, deltog som mest 65 000 i strejken. Men kampen för 8 timmars-dagen kom få ett blodigt förlopp i staden. Där öppnade polisen eld mot strejkande arbetare vid McCormic Harvester Works den 3 maj och dödade minst fyra personer och sårade flera. Arbetarnas svar blev både vredgat och kraftfullt. Protestmöten och demonstrationer genomfördes över hela USA.

Dagen efter skottlossningen organiserade Chicago-medlemmarna av den anarkistiska International Working People's Association (IWPA) ett protestmöte med flera tusen deltagare på Haymarket Square i ett av stadens industridistrikt. När några återstående hundratal mötesdeltagare höll på att lyssna på de sista talarna dök 180 beväpnade poliser upp ledda av en ökänt brutal polisinspektör vid namn Bonfield och krävde att de skulle skingras.

Plötsligt kastade någon en bomb mot polisen. Bomben exploderade och dödade sju polismän och skadade åtskilliga andra. Den skräckslagna polisen öppnade eld mot de obehäpnade mötesdeltagarna. Hur många som dog och skadades av polisens kulor har aldrig blivit klartlagt. Inte heller har det blivit klartlagt vem som kastade bomben och varför, men åtta anarkister greps och anklagades för att ha försökt iscensätta ett upplopp och för att ha dödat polismännen.

Av de åtta hade bara en varit närvarande vid mötet och han höll på att tala när bomben briserade. Men i den lynchstämning som rådde fälldes alla åtta trots avsaknad av varje tillstymmelse till bevis för att de skulle ha varit inblandade i bombattentatet. Fyra av dem – August Spies, Adolph Fischer, George Engel och Albert R Parsons – hängdes, en – Louis Lingg – begick självmord sedan han dömts till döden, och tre – Samuel Fielden, Michael Schwab och Oscar Neebe – som dömts till

långa fängelsestraff, benådades några år till senare som ett resultat av en massiv kampanj till deras stöd.

Gravyr från 1866 som ska visa Haymarket-händelserna. Den skildrar felaktigt händelseförloppet såtillvida att den framställer det som om Samuel Fielden håller tal, bomben briserar och kravaller pågår, allt samtidigt.

Internationell högtidsdag

Året efter avrättningen av de fyra som, tillsammans med sina olycksbröder, för alltid kommit att bli förknippade med första maj-demonstrationernas tillblivelse, beslöt Federationen, som nu döpt om sig till American Federation of Labor (AFL), att blåsa nytt liv i kampen för 8 timmars arbetsdag och första maj valdes på nytt som startpunkt för kampen.

Inspirerade av kampen för kortare arbetstid på andra sidan Atlanten beslöt Andra Internationalens grundningskongress i Paris 1889 att följa AFL:s initiativ och organisera massmöten och demonstrationer över hela Europa 1 maj 1890 bakom kravet på 8 timmars arbetsdag.

Som ett uttryck för arbetarklassens massiva tillväxt under senare delen av 1800-talet var Andra Internationalen en sammanslutning av arbetarorganisationer vars ord hade tyngd – vid 1890-talets början uppgick industriarbetarna, arbetarklassens kärntrupp, till 25 miljoner i världsskala, varav en betydande del utgjordes av kvinnor och barn. På själva den livliga grundningskongressen som arrangerats att sammanfalla med hundraårsminnet av stormningen av Bastiljen deltog över 400 delegater från ett tjugotal länder som tillsammans representerade hundratusentals organiserade och klassmedvetna arbetare.

Det innebar också att första maj kom att bli en massiv mobilisering bakom kravet på kortare arbetstid. Demonstrationer, strejker och massmöten hölls i en rad länder beroende på vad styrkeförhållandena tillät, bl a i Frankrike, Tyskland, Italien och även Sverige. Det lär för övrigt ha varit i samband med dessa manifestationer som den röda fanan kom i allmänt bruk som arbetarklassens symbol för sina uppoffringar och kamp.

Året efter beslöt Andra Internationalens kongress i Bryssel att fortsätta manifestationerna på första maj, men inte bara bakom krav på kortare arbetstid utan också bakom andra klasskrav. Sedan dess har första maj kommit att firas som arbetarklassens internationella högtidsdag.

Mått på arbetarrörelsens styrka

Dess firande och uppslutningen i de manifestationer som arrangerats har i praktiken fungerat som ett mått på arbetarrörelsens styrka och stridsvilja. Eller uttryckt på ett annat sätt: I en period av uppsving för arbetarradikalismen har första maj ofta präglats av kraftfulla klassmobiliseringar som manifesterat arbetarklassens vilja att kämpa och optimism inför framtiden, i en period av reträtt och demoralisering har första maj präglats av dålig uppslutning, uppgivenhet och pessimism.

Föga förvånande är det i det senare fallet som högern inom arbetarrörelsen ofta kommit att sätta sin prägel på första maj, med sitt tal om återhållsamhet och ”realism” (läs anpassning) – och sina försök att förvandla första maj till en tandlös och oförarglig tillställning som inte stör någon direktörs sinnesro.

Men högerflygelns försök att tömma första maj på sitt klassmässiga innehåll har alltid stupat på det faktum att kapitalismens skriande motsättningar gång på gång frammanat en ny stridbar generation som varit beredda att blåsa nytt liv i denna dag. Det har hänt så ofta att man med lugn förvisning kan säga: Så har det varit och så kommer det att förbli – till dess ”*sista striden det är*” för att citera Internationalen; den sång som ofta avslutat första maj-mötena.